

In 2005 verscheen het *Soortbeschermingsplan hoogveenglanslibel* (KETELAAR *et al*, 2005). Dankzij de publicatie van dit plan is er in de afgelopen jaren extra aandacht geweest voor deze bijzondere soort. Dit artikel gaat in op de levenswijze en het leefgebied van een soort die juist voorkomt op plaatsen waar de meeste andere libellen afhaken, namelijk hoogvenen.

Libelle met alleenrecht op veenputjes

Het leven van een hoogveenspecialist

Een pas uitgeslopen exemplaar van de hoogveenglanslibel, het larvenhuidje blijft achter.

HERKENNING

De hoogveenglanslibel (*Somatochlora arctica*) behoort tot de glanslibellen en is ongeveer vijf centimeter lang. De meeste andere vertegenwoordigers van de glanslibellen zijn metaalglanzend groen of bruin. De hoogveenglanslibel valt echter op doordat het achterlijf vrijwel geheel glanzend zwart is, waarbij de mannetjes opvallende groene ogen hebben. De mannetjes van alle glanslibellen hebben zeer kenmerkende achterlijfsaanhangsels. De achterlijfsaanhangsels van de mannetjes van de hoogveenglanslibel lijken sterk op de tangen van een oorworm. Het achterlijf van het mannetje is kegelvormig, waarbij het achterlijf net achter het borststuk is ingesnoerd. De vrouwtjes zijn steviger en zonder insnoering. De larven van de hoogveenglanslibel zijn ongeveer twee centimeter groot en opvallend harig.

LEEFWIJZE

De volwassen hoogveenglanslibellen kunnen in Nederland worden aangetroffen van half mei tot eind augustus. De meeste dieren worden echter gezien gedurende de maand juni (zie figuur). De larven leven ongeveer twee tot drie jaar tussen veenmossen. Ze zijn hierbij opvallend bestand tegen extreme omstandigheden. Zo zijn ze in staat om tijdelijk opdrogen of bevroren van de veenputjes te overleven. Na de voltooiing van het larvale stadium sluipen de dieren uit op de oevers van de veenputjes. Als de ontwikkeling van de larven is voltooid, sluipen de dieren vlakbij de oever uit. De larvenhuidjes die achter blijven, zijn relatief makkelijk te vinden in de vegetatie rond de veenputjes. De volwassen libellen

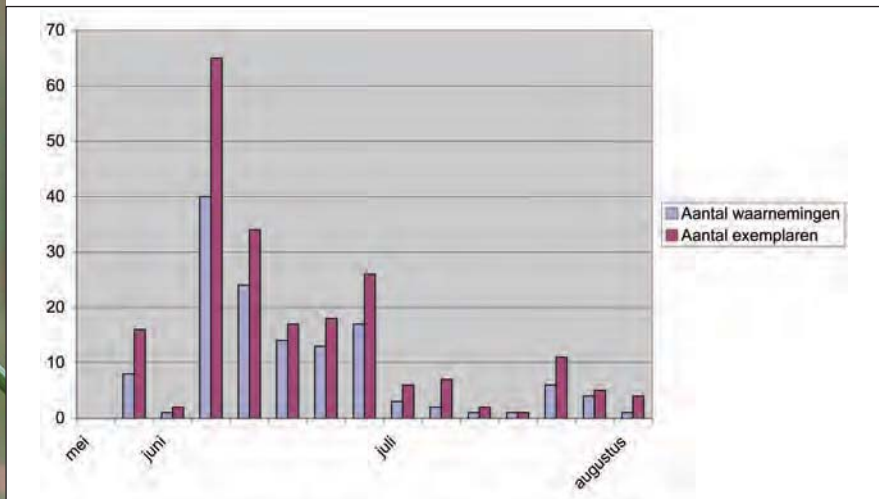

Voortplantingswater van de hoogveenglanslibel in de Brunsummerheide.

zijn het meeste aan te treffen langs bosranden en op beschutte plaatsen in het bos. In tegenstelling tot de meeste andere libellensoorten geldt dat de volwassen dieren relatief moeilijk te vinden zijn. De volwassen dieren verblijven een belangrijk deel van hun leven ver verwijderd van de voortplantingswateren. De dieren jagen dan langs bosranden of bevinden zich in de boomkronen, op deze plekken vindt waarschijnlijk ook de paring plaats. Na de paring gaan de vrouwtjes op zoek naar geschikte veenputjes voor de voortplanting, waarbij ze zeer selectief te werk gaan. Als het veenputje voldoet aan de eisen van het vrouwtje, worden de eitjes afgezet tussen het veenmos, waarbij ze vlak onder het wateroppervlak vastkleven aan de veenmosblaadjes.

BIOTOOP

De hoogveenglanslibel is één van de weinige echte hoogveenspecialisten onder de Europese libellen. De soort komt met name voor op structuurrijke hoogvenen, waar bos en hoogveen met bulten en slenken elkaar afwisselen. In de meer door mensen beïnvloede gebieden is vaak sprake van gegraven veenputjes, want ook deze kunnen geschikt zijn voor de larven van de hoogveenglanslibel. De veenputjes waar de larven leven zien er vaak meer uit als land dan als water. De putjes of slenkjes zijn vaak zeer klein en er is sprake van een uitgebreide vegetatie van veenmossen en slechts van zeer weinig open water. In sommige gevallen zie je pas dat er sprake is van water als je op de veenmosmat gaat staan.

Aantal waarnemingen en het aantal waargenomen exempl. over de vliegperiode na 2000.

Bij het mannetje van de hoogveenglanslibel zijn de tangvormige achterlijfsaanhangsels duidelijk zichtbaar. ALLE FOTOS BIJ DIT ARTIKEL: JAAP BOUWMAN

KRITISCH EN KENMERKEND

Doordat de voortplantingswateren van de hoogveenglanslibel zo specialistisch zijn, is het vaak de enige libellensoort die zich hier succesvol voortplant. Doordat de larven van de hoogveenglanslibel een soort alleenrecht hebben op de putjes en slenkjes waarin ze leven, hebben ze weinig tot geen last van concurrentie van andere soorten. Dat is maar goed ook, want de larven van de hoogveenglanslibel groeien zo langzaam dat ze gemakkelijk weggeconcentreerd worden op het moment dat andere libellensoorten zich weten te vestigen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren doordat het veenmos langzaam verdwijnt en vervangen wordt door open water. De hoogveenglanslibel wordt dan vaak vervangen door algemenere soorten als vierlek en noordse witsnuitlibel. Zolang er echter geen sprake is van open water, maar van een dichte vegetatie met veenmos heeft de hoogveenglanslibel het rijk alleen.

BEDREIGINGEN EN BESCHERMING

De wateren waarin de hoogveenglanslibel zich voortplant, worden op verschillende manieren bedreigd. De meest belangrijke bedreiging voor hoogveengebieden in het algemeen is verdroging. Hoewel de larven goed in staat zijn om tijdelijke uitdroging te overleven, is het gevolg van langdurige uitdroging desastreus, omdat veenmossen worden verdrongen door andere planten zoals pijpenstrootje. Hierdoor veranderen de voortplantingswateren zo dat ze ongeschikt worden voor de hoogveenglanslibel. Een andere belangrijke bedreiging wordt gevormd door het steeds verder dichtgroeien van de gebieden met bos waardoor veenputjes te beschadigd raken. Voor de huidige vliegplaatsen is het van groot belang dat verdere verdroging en dichtgroeien wordt voorkomen.

TOEKOMST

De hoogveenglanslibel is in Nederland beperkt tot slechts een vijftal vliegplaatsen. In de meeste van deze gebieden is de aanwezigheid van de hoogveenglanslibel pas de afgelopen tien jaar vastgesteld. Omdat de aanwezigheid van de hoogveenglanslibel vaak moeilijk is vast te stellen, is het zeker niet ondenkbaar dat de soort de komende jaren nog op nieuwe locaties wordt gevonden. In 2006 werd de soort op enkele locaties vlak over de Duitse grens aangetroffen, ter hoogte van Groningen en Drenthe. Wellicht is de soort dan ook wel ergens in de hoogveengebieden in het noorden aan te treffen. Voor de komende jaren is het van groot belang dat de bekende vliegplaatsen behouden blijven en dat er hard gewerkt wordt aan het geschikt houden van de locaties voor de hoogveenglanslibel.

Jaap Bouwman en Dick Groenendijk zijn werkzaam bij de Vlinderstichting.

Literatuur

KETELAAR, R., D. GROENENDIJK & P. JOOP (2005). Soortbeschermingsplan Hoogveenglanslibel. Rapportnummer DK2005/033. Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Ede.

LIBELLEN GEZOCHT!

Het is nog steeds mogelijk om mee te doen met het libellenproject van de KNNV. In juli vliegen er lantaarntjes, kleine roodoogjuffers en weidebeekjuffers. Bovendien is het nu zeker de beurt aan de bruine glazenmaker, die overigens wel tot in oktober vliegt. Daarnaast kunnen er ook nu nog vierlekken en een enkele vuurjuffer worden gesignaleerd. Alle waarnemingen kunnen worden gemeld op de speciale website Libellen gezocht! (www.knnv.nl/libellen).

*Marijke van Damme,
coördinator libellenproject KNNV*